

**ULUSLARARASI SOSYAL
BİLİMLER DERGİSİ
(INTERNATIONAL JOURNAL OF
SOCIAL SCIENCES) INJOSS**

Cilt -/Volume: 2 Sayı/ Issue: 1

Yıl/Year: 2019

ISSN: 2618-6284

EĞİTİM
yayınevi
ISSN 2618-6284

ULUSLARARASI
SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

INTERNATIONAL JOURNAL
OF SOCIAL SCIENCES

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ
INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

INJOSS
ISSN: 2618-6284

Yıl/Year: 2019 - Cilt/Volume: 2 - Sayı/Issue: 1-

Baş Editör/ Chief Editor

Prof. Dr. Metin Işık

Editör/ Editor

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karaca

Yardımcı Editörler / Assistance Editors

Arş. Gör. Mehmet Ali Gazi

Öğr. Gör. Faruk Sadıç

Arş. Gör. Caner Çakı

Kurucu ve İmtiyaz Sahibi / Founder & Owner

Yusuf Ziya Aydoğan – Eğitim Yayınevi

Sekreteryaya/ Secretary

Yusuf Yavuz

Yazışma Adresi / Mail Address

Şükran Mah. Rampalı İş Merkezi No:113/121

Meram-KONYA

E- Posta Adresi/ e-mail

editor@injoss.com

Dergi Web Adresi/Web Page

<http://dergipark.gov.tr/injoss>

Google Scholar tarafından indekslenmektedir

BİLİM KURULU / SCIENTIFIC BOARD

- Prof. Dr. Abdullah Özkan** İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan Çelik Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet Kalender Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. A. Asuman Akdoğan Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Ayhan Biber Kastamonu Üniversitesi
Prof. Dr. Ayhan Öztürk Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Başak Solmaz Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz Anık Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver Tengilimoğlu Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. Enver Aydoğan Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Emel Karayel Bilbil Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Farzand Ali Jan COMSATS Institute of Information Technology
Prof. Dr. Filiz Balta Peltekoğlu Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Füsün Topsümer Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Hakkı Büyükbaş Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Hanife Güz Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hüsna Leila Yüsrân
Prof. Dr. İdil Sayımer Kocaeli Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir Canöz Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mahir Nakip Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Fatih Köksal Amasya Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Marangoz Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet Sezai Türk Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Kazancı Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Metin Işık Yalova Üniversitesi
Prof. Dr. M. Nejat Özüpek Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Mine Saran Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Muhammad Zia-Ur-Rehman National Defence University
Prof. Dr. Mustafa Çakır Anadolu Üniversitesi
Prof. Dr. Müge Elden Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Nilay Başak Yurdakul Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Nurettin Güz Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ömer Bakan Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Özkan Ertürk Düzce Üniversitesi
Prof. Dr. Raci Taşçıoğlu Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Serdar Öge Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Şahinde Yavuz Karadeniz Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman Karaçor Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Tahir Rashid University of Salford
Prof. Dr. Uğur Yozgat İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Ümit Arklan Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf Devran Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Zeyyat Sabuncuoğlu İstanbul Ticaret Üniversitesi
Doç. Dr. Ali Cin Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Ayda Sabuncu İnanç Sakarya Üniversitesi
Doç. Dr. Aykut Arslan Piri Reis Üniversitesi

Doç. Dr. Burcu Eker Akgöz Bahçeşehir Üniversitesi
Doç. Dr. Burcu Öksüz İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi
Doç. Dr. Cavit Yavuz Ordu Üniversitesi
Doç. Dr. Demet H. Sabuncuoğlu Özerbaş Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. D. Mehmet Biçkes Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Erkan Turan Demirel Fırat Üniversitesi
Doç. Dr. Eyüp Akbulut Atatürk Üniversitesi
Doç. Dr. Ferit Bulut Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi
Doç. Dr. Fuat Ustakara Gaziantep Üniversitesi
Doç. Dr. Gökhan Genel Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Gülcan Işık Gazi Üniversitesi
Doç. Dr. İsmail Sevinç Necmettin Erbakan Üniversitesi
Doç. Dr. Kadir Dabbağoğlu Arel Üniversitesi
Doç. Dr. Kenan Güllü Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Kubilay Özyer Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Mahir Hamidov AMEA Z. Bünyadov Serqşünaslıq İnstitut-Azərbaycan
Doç. Dr. Murat Sezgin Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa Durmuşçelebi Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. N. Öykü İyigün İstanbul Ticaret Üniversitesi
Doç. Dr. Nilsun Sariyer Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür Demirtaş İnönü Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür Selvi Kırıkkale Üniversitesi
Doç. Dr. Rızvan Sulejmani Universiteti Nënë Tereza
Doç. Dr. Sema Polatçı Gaziosman Paşa Üniversitesi
Doç. Dr. Usman Ghani American University of Sharjah
Doç. Dr. Vahit İlhan Erciyes Üniversitesi
Doç. Dr. Vasilis Leontitsis Brighton University UK-İngiltere
Doç. Dr. Yeter Demir Uslu Medipol Üniversitesi
Doç. Dr. Zülfiye Acar Şentürk Uşak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Bayram Hitit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi A. Bahadır Darı – Yalova Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ataullah Shah Allama Iqbal Open University
Dr. Öğr. Üyesi Birgül Taşdelen Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Emrah Aydemir Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ersin Diker Gümüşhane Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Halil Akmeşe Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Sena Köseadağ Bozok Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Ekşi Kırklareli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karaca Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Murat Koçyiğit Necmettin Erbakan Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tamer Kavuran Fırat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yasin Meral Ankara Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Zekiye Temer Gencer Cumhuriyet Üniversitesi
Dr. Fulya Almaz Akdeniz Üniversitesi
Dr. Simge Ünlü Kurt Sakarya Üniversitesi
Dr. Dilek Ulusal Kırıkkale Üniversitesi
Dr. Zeynep Öztürk Yaprak

YAYIN KURULU / PUBLISHING BOARD

Prof. Dr. Metin Işık – Yalova Üniversitesi
Doç. Dr. Özgür Demirtaş – İnönü Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Karaca – Sakarya Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ali Bayram – Hitit Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi A. Bahadır Darı – Yalova Üniversitesi
Dr. Simge Ünlü Kurt – Sakarya Üniversitesi
Öğr. Gör. Faruk Sadıç – Abdullah Gül Üniversitesi
Arş. Gör. Mustafa Cankut Kurt – Gümüşhane Üniversitesi
Arş. Gör. Mehmet Ali Gazi – Trabzon Üniversitesi
Arş. Gör. Caner Çakı – İnönü Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

1. EDİTÖRDEN	6
2. SOĞUK SAVAŞ SONRASI SAHRA ALTI AFRİKA’SINDA TERÖRİZM: BOKO HARAM İNCELEMESİ.....	7
3. METAFOR TAHLİLİNDE HESAPLANABİLİR ABSÜRTLÜK KAVRAMI KAVRAMI.....	24
4. ASALA TERÖR ÖRGÜTÜ NASIL ORTAYA ÇIKTI VE TERÖR FAALİYETLERİNİN AMACI	60
5. TRAVMA SONRASI BİLİŞLERİ AZALTMAYA YÖNELİK SANATLA TERAPİ PROGRAMININ ETKİSİ	74
6. SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞININ SONUÇLARI	90
6. KAMUSAL ALANIN OLUŞUMU VE DEĞİŞEN GÖRSEL KÜLTÜR BAĞLAMINDA İNGİLTERE VE FRANSA'DA SÜRELİ YAYINLARIN DOĞUŞU.....	101

EDİTÖRDEN

Kıymetli INJOSS Ailesi Merhaba,

2018 yılı Ocak ayında ilk sayısını çıkardığımız dergimiz Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi / International Journal of Social Sciences (INJOSS) özel bir sayıyla 1 yaşını dolduruyor. İlk iki sayımızda göstermiş olduğunuz ilgi ve çok değerli yazarlarımızın teveccühü için minnet ve teşekkürlerimi iletmek isterim.

Dergimizin uluslararası alan endekslerinde taranması için gerekli çalışmalarımız devam ederken, TR Dizin tarafından da izlendiğimizi belirtmem gerek. Her geçen gün daha iyiyi yakalama gayretindeyiz. Dergimizin bilim kurulu, yayın kurulu ve editör kurulu; akademik anlamda özveri ile çalışırken, imtiyaz sahibi Eğitim Yayınevi ve kıymetli çalışanlarına da teknik altyapıyı sorunsuz yönettikleri için özel bir teşekkürü borç bilirim. Çok değerli ekip arkadaşlarım ve öğrencilerim için de minnet duygularımı ifade ediyorum.

Dergimizin bu özel sayısı ile 1. yılımızı dolduruyor olmak ayrı bir gurur tablosu bizler için. Daha dün nasıl yaparız konuşurken bugün bilgi ve deneyimlerimize yenilerini katarak yola devam ediyor ve sürekli iyileştirmeler yaparak kalite çıtamızı yükseltiyoruz. 2019 yılı 2. Cilt, 2. Sayı için eserlerinizi bekliyoruz.

Hepinizi ayrı ayrı saygıyla selamlıyor. Teşekkürlerimi sunuyorum.

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KARACA
Ocak - 2019

SOĞUK SAVAŞ SONRASI SAHRA ALTI AFRİKA’SINDA TERÖRİZM: BOKO HARAM İNCELEMESİ¹

Kübra ÇETİNKAYA²

ÖZET

İnsanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahip olan terörizm, günümüzde de çok önemli bir problem olarak varlığını sürdürmektedir. Terörizmin etkili olduğu bölgelerden biri de Sahra Altı Afrika’sıdır. Bu çalışmanın temel amacı; Sahra Altı Afrika’da var olan terörizm unsurunu Soğuk Savaş sonrası dönemde, bölgenin en önemli ülkelerinden biri olan Nijerya üzerinden, Boko Haram özelinde incelemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorular cevaplanmaya çalışılmıştır: Terörizm nedir ve Soğuk Savaş dönemine kadar tarihi gelişimi nasıl olmuştur? Sahra Altı Afrika’da ve Nijerya’da terörizmi etkileyen unsurlar nelerdir? Boko Haram terör örgütünün yapısı, ideolojisi, amacı ve hedefleri nelerdir? Örgütün etkili olduğu bölgeler ve faaliyetleri nelerdir? Böylece çalışmada metodolojik olarak betimsel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Bu sistematik üzerine kurulan bu çalışmada nihayetinde Nijerya’da İslami ideolojiyle kurulan Boko Haram örgütünün Soğuk Savaş sonrasında radikalleşip militan bir niteliğe büründüğü ve 2015 yılında küresel cihatçı IŞİD’e bağlılığını açıkladığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra artan terörle mücadele döneminde örgüt, eylemlerine başlayarak bölge ülkelerinde faaliyetlerini sürdürmektedir. 2018 yılı itibarıyla de eylemlerine devam eden örgüt, kamuoyunda sıkça kaçırma haberleriyle gündeme gelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Terörizm, Nijerya, Sahra Altı Afrika, Soğuk Savaş, Boko Haram

TERRORISM IN SUB-SAHARAN AFRICA AFTER COLD WAR: BOKO HARAM EXAMINATION

ABSTRACT

Terrorism, which has a history as old as the beginning of humanity, is still a very important problem today. One of the regions where terrorism active is sub-Saharan Africa. The main purpose of this study is; to examine the terrorism in Sub-Saharan Africa with the example of Boko Haram in Nigeria in the post-Cold War period. For this purpose, the following questions were tried to be answered. What is terrorism and how has it been its historical development until the Cold War period? What are the factors affecting terrorism in Sub-Saharan Africa and Nigeria? What is the structure, ideology, purpose and objectives of the terrorist organization Boko Haram? What are the regions and activities of the organization? Thus, descriptive research method was preferred methodically. In this systematic, study was concluded that Boko Haram, which was founded with Islamic ideology in Nigeria,

---

¹ Bu çalışma, Prof. Dr. Haydar Çakmak danışmanlığında hazırlanan “Sahra Altı Afrika’ında Terörizmin Yükselişi” adlı yüksek lisans tezinden hareketle üretilmiştir.

² Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ortadoğu ve Afrika Çalışmaları Bilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, cetinkaya.kubraa@gmail.com

SOSYAL MEDYA BAĞIMLILIĞININ SONUÇLARI

Tuğsan KIVANÇ

ÖZET

İnternetin gelişimi, kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanılmasını takiben, 1990'lı yıllarda gerçekleşmiştir. Sosyal medya kavramı ise, internet kullanımının yine 1990'lı yıllarda gelişimi ve halkın kullanımına açılmasıyla gelişmeye başlamıştır. Öyle ki bu gelişim, günümüzde kişilerarası iletişim biçimlerini bile etkilemeye başlayarak şekillendirmiş, hayatın neredeyse ayrılmaz bir parçası durumuna getirmiştir.

Sosyal medya bağımlılığının sonuçlarının tartışılıp değerlendirileceği bu çalışmada, ilk önce kitle iletişim araçlarının kullanımından internetin kullanımına kadar geçen süre kısaca anlatılacak, ardından dijital kavramı, internetin gelişimi, kullanım amaçları ve 1970'lerin sonlarından itibaren günümüze kadar geçirdiği kullanım evreleri açıklanacaktır. Bunlara ek olarak da 2000'lerin sonunda sosyal medya sitelerinin kuruluşuna kısaca değinilecektir.

Sonuç bölümünde ise, günümüzde yaygın biçimde kullanılmakta olan sosyal medyaya olan bağımlılığın sonuçları ele alınacak, dünyanın çeşitli üniversitelerinde yapılan araştırmalara ve bunların sonuçlarına değinilecektir.

ABSTRACT

The development of the Internet took place in the 1990's following the intensive use of mass media. The concept of social media has started to evolve with the use of internet in the 1990's and the use of the public. In fact, this development has begun to affect the forms of interpersonal communication and has shaped it to an almost inseparable part of life.

In this study which will discuss and evaluate the results of social media addiction, firstly, the time from the use of mass media to the usage of the Internet will be briefly explained. In addition, the establishment of social media sites in the late 2000's will be briefly mentioned.

In the conclusion section, the results of the dependence on social media, which is widely used today, will be discussed, and the researches and the results of these studies will be discussed.

AMAÇ

Bu çalışmada amaç; sosyal medya bağımlılığının bireylerde yarattığı etkileri ve sonuçları teorik düzeyde tartışmaktır.

YÖNTEM

Sosyal medya bağımlılığının bireylerde yol açabileceği sonuçlara bu çalışmada, yalnızca teorik olarak değinilecek, herhangi bir uygulama yöntemi kullanılmayacaktır.

SINIRLILIKLAR

Sosyal medyanın bireyler üzerinde bağımlılığa neden olduğu konusunun tartışılacağı bu çalışmada, sosyal medyanın bireyin sosyal, psikolojik ve fizyolojik yanlarına ne gibi etkilerinin olduğu tartışılacaktır.

GİRİŞ

İletişimin varlığı, insanoğlunun varlığı kadar eskidir. İnsanoğlu, önce doğada var olmuş, doğa ile savaşmış, hayatta kalmak için doğa üzerinde egemenlik kurmaya çalışmıştır. Daha sonra, ihtiyaçlarını gidermek için küçük topluluklar halinde yaşamaya başlamıştır. Topluluk hâlinde yaşamak ise insanların birbirleriyle iletişim kurma zorunluluğunu getirmiştir (Kongar, 2014, s. 5).

İletişimin tarihi incelendiğinde üç farklı devrimden söz etmek mümkün olur. Bunlardan birincisi; yazının bulunmasından itibaren oluşan chirografik devrim, baskı teknolojisinin gelişmesiyle ortaya çıkan Gutenberg devrimi ve geleneksel kitle iletişim araçlarının (telgraf, radyo ve televizyon) bulunmasını içine alan elektrik ve elektronik devrimdir. Bu üç devrim, insanoğlunun yıllar ve dönemler içerisinde iletişim teknolojilerinde nereden nereye geldiğini açıkça özetlemektedir. Ancak, dikkat etmek gerekir ki chirografik devrimden baskı teknolojisinin geliştiği Gutenberg devrimi arasındaki zaman farkı ile Gutenberg Devrimi ve elektrik-elektronik devrimi arasındaki zaman farkı arasında da gözle görülür bir fark bulunmaktadır. Bu farkın oluşmasının, aynı zamanda toplumsal değişimin de itici gücü sayılabilecek teknolojik değişim ve gelişimin hızıyla doğru orantılı olduğu söylenebilir (Baldini, 2000, s. 5-6).

Kitle iletişiminin tarihine bakıldığında, dönemsel aralıklarla gelinen birtakım aşamalarla günümüz iletişim teknolojilerine erişildiği görülür. Örneğin; sosyal medya kullanımının kökeni internetin, internet kullanımının kökeni ise dijital kavramı, dijital devrim, dijital iletişim araçlarının kullanımı ve geleneksel kitle iletişim araçlarının kullanımına,

üretimine ve hattâ icadına kadar uzanmaktadır. Bilişim alanında yaşanan bu teknolojik gelişmeler, aynı zamanda insanlığın gelişiminin de başladığı ve geldiği noktayı göstermektedir. Diğer bir deyişle, toplumsal değişimin teknoloji, teknolojinin insanlar arası iletişimi etkilemesi, biçimlendirmesi ve yönlendirmesi sonucu olduğu gerçeği, bu gelişmelerle gözler önüne serilmektedir (Bulut ve Akçacı, 2017, s.52).

Yukarıda sözü edilen devrimler, iletişim tarihi açısından önemli olaylardır. Ancak; bu çalışmada elektronik devriminin sonucu kullanılmaya başlanan elektronik kitle iletişim araçlarından kısaca bahsedilecek, dijital teknoloji ve internetin doğuşuyla birlikte sosyal medya kavramı açıklanıp ardından sosyal medya bağımlılığının sonuçları konusu ele alınacaktır.

KİTLE İLETİŞİMİ

Buluşu 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tekabül eden elektronik kitle iletişim araçları, Sanayi Devrimi'yle birlikte ortaya çıkan kitle adı verilen kalabalıkların tarih sahnesine çıkışı ve artışını takip etmiştir. Bu büyük devrimle birlikte oluşan kitleler, siyasal iktidarlar tarafından zaman içinde, iktidarı devirebilecek bir tehdit olarak görülmeye başlamış, geliştirilen kitle iletişim araçları ile kontrol altına alınmaya çalışılmıştır (Yaylagül, 2014, s. 21). Zîra; radyonun, Almanya'da Hitler'in iktidarda olduğu dönemlerde kitleleri ikna etme ve propaganda amaçlı, yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir (Kuruluşlu'ndan akt. Uzun ve Bilir, 2011, s. 40).

Radyo ile birlikte televizyonun da 20. yüzyıl başlarında büyük bir kitle iletişim aracı olarak bulunduğu ve izleyen yıllarda kullanımının arttığı hesaba katılacak olursa; internetin de sözü edilen kitleleri kontrol altına almakta modern bir araç olduğu gerçeği gözden kaçmayacaktır. Çalışmanın devamında yer verilecek olan internetin kitleler tarafından kullanılması ve kullanımının yaygınlaşması 1990'lı yılların başlarına denk gelmektedir, fakat 1970'li yıllarda, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri'nde askerî amaçlarla kullanılmıştır (Vural ve Bat, 2010, s. 3349). Bilgisayar teknolojisinin öncülük ettiği bu teknolojik gelişmeler bilişim devrimi, yaşanan çağ da bilişim çağı olarak adlandırılmaktadır. Başka bir deyişle; bugün insanlık, yaşadığı tarım devrimi ve sanayi devrimlerinden sonra bilgisayarın keşfiyle bilişim devrimini yaşamış, bu çağda yaşamını sürdürmektedir (Öztürk, 2002, s. 1). Ancak; dijital teknolojisinin bulunmasıyla bilgisayar teknolojisinin ortaya çıkması mümkün hâle gelmiştir.

DİJİTAL KAVRAMI VE İNTERNETİN DOĞUŞU

Belli teknik yöntemler kullanılarak işlenecek veriler, tamamen elektronik olarak tasarlanan bir ortama aktarılıp bu ortamda gösterildiğinde yapılan işlem, dijital olarak adlandırılmaktadır. Dijital kavramı, ilk defa matematikçi Gootfried Wilhelm tarafından

gündeme getirilmiştir. 0 ve 1 dillerine dayanan dijital dilin gelişiminin öncüsü sayılabilecek bu gelişme, dijital çağı başlatan temel bir olay niteliğindedir. Bilgisayarın bulunmasına kadar, elde edilmesi, depolanması, saklanması ve kullanılması ayrı ayrı ve uzun işlem gerektiren ses, hareketli görüntü, fotoğraf, metin vb. dosyalar, dijital teknolojisinin bulunmasıyla ayrıştırılarak 0 ve 1'den oluşan bilgisayar diline çevrilip sonra tekrar sıkıştırılarak ve boyutları küçültülerek saklanmaya ve istenildiği zaman kullanılmaya başlamıştır. Artık depolanması zor olmaktan çıkan bu dosyalara erişimde de zaman ve mekân sınırlaması da böylelikle ortadan kalkmıştır (Özel ve Sert, 2015, s. 6-7).

Bilgisayarın keşfinin yanı sıra internetin keşfi de bilişim devriminde olduğu gibi iletişim alanında büyük bir devrim sayılabilir. Zira; internetin keşfinden önce kişilerarası iletişim, yüz yüze iletişimin haricinde uzak mesafelerden ve zor olarak gerçekleştirilmekteydi. İnsanlar, birbirleriyle iletişim kurabilmek için birbirlerine ya üzerinde posta pulu olan zarflar içinde mektuplar yazıp göndermek, telgraf çekmek ya da telefon etmek zorundaydılar. Ancak internetin keşfiyle birlikte daha önceleri iletişim için elverişsiz olacak kadar uzak mesafeler, yakın hâle gelmiş, insanların birbirleriyle iletişim kurması eskisinden daha kolay, çabuk ve hızlı hâle gelmiştir (Ünver ve Koç, 2017, s.119).

İnternet, uluslararası ağ anlamına gelen İngilizce "international network" kelimesinin birleşmesiyle oluşmuş bir kavramdır. Uluslararası ağ yapısında, aralarında yüksek hızla birbirlerine bağlanmış, sunucu denilen bilgisayarlar bulunmaktadır. Bu sunucular, birtakım servis sağlayıcılara, bu servis sağlayıcılar ise kamu kurumları, üniversiteler, özel kuruluşlar vb. kurumlara bağlıdır. Bu kuruluşlar, servis sağlayıcılarla kurdukları çok sayıda bağlantı sayesinde kurumlar, özel kuruluşlar ve hattâ ülkeler arasında geniş çapta rahatlıkla birbirleriyle iletişim kurabilmektedir (Sayımer, 2008, s. 25-26).

Uluslar arası ağ olarak da anılan internetin kuruluş aşaması, Soğuk Savaş dönemine ve devletlerarası ilişkilere dayanmaktadır. 1957'de Sovyetler Birliği, Sputnik adını verdiği uydusunu uzaya fırlatmış, ardından Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Eisenhower, gelişmeleri izleyerek Sovyetler Birliği'nin hareketlerinden haberdar olunması amacıyla İleri Araştırma Projeleri Ajansı'nı (ARPA) kurmuştur. Daha sonra adı İleri Savunma Projeleri Ajansı (DARPA) olarak değişen bu kurum, ileriki yıllarda insanoğlunun hayatında büyük devrim yaratacak olan internetin dünyaya yayılmasına öncülük edecektir. Keşfedilmesinden sonra uzun yıllar askerî amaçlarla kullanılmasının ardından Web projesi, öncelikle CERN (European Laboratory for Particle Physics) adıyla İsviçre'de kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı; fizik laboratuvarlarında çalışan fizikçilerin, araştırmalarını hızlı ve kolay bir şekilde bir noktadan farklı noktalara gönderip paylaşabilmeleriydi. 1991 yılından itibaren ise CERN projesi WWW

adıyla (World Wide Web) kullanıcılara hizmet vermeye devam etti. Böylelikle; dünyanın her yerine ses, görüntü, yazı vb. dosyalar göndermek olanaklı hâle geldi. Nihayet 1990'lı yılların başlarında tüm bilgisayar kullanıcılarının erişimine açılmıştır (Geray, 2003, s. 20-22; Sayımer, 2008, s. 27).

WEB 1.0 TEKNOLOJİSİ VE DİJİTAL İLETİŞİM

Bu kullanım, beraberinde Web 1.0 teknolojisinin gelişimini de getirmiştir. Web 1.0 teknolojisi, 1989'da Tim Burners-Lee tarafından, metin içeriği tabanlı olarak geliştirilmiştir. Ancak, bu fonksiyonlara göre tasarlanmış olan teknolojide, kullanıcıların birbirlerine yorum yazmaları, geri bildirim (feedback) yollamaları ve etkileşime geçmeleri mümkün olmamıştır. Diğer bir deyişle Web 1.0, kullanıcılar arasında tek yönlü bir bilgi akışı ve tek yönlü iletişimi olanaklı kılmıştır. Birbirlerine bağlı sunucular ve internet servis sağlayıcıları kanalıyla kişilerin birbirlerine elektronik posta (e-mail) göndermelerinin daha kolay hâle gelmesiyle sınırlı kalmamıştır ve kalmamaktadır. 2000'li yılların ortalarına doğru Web 1.0 teknolojisinin, yerini yavaşça Web 2.0 teknolojisine bırakması ve yeni medyanın keşfiyle hem aynı cihazda çoklu ortam dosyalarının kullanılması hem de haberleşme hızlı ve kolay olmuştur (Koçyiğit, 2015, s.).

YENİ MEDYA

Yeni medya; radyo, televizyon gibi geleneksel elektronik kitle iletişim araçlarında ya da geleneksel medyada var olan özelliklerin hepsinin, sunulan çoklu ortam (multimedya) içeriklerine erişim olanağı tanıyan tek bir cihazda toplanmasıyla ortaya çıkmıştır. Öyle ki; çift yönlü iletişimden kaynaklı etkileşim, kitle ile iletişim hâlindeyken aynı zamanda kişiye özel mesaj içerikleri de paylaşılabilen kitlesizleştirme ve iletişim sürecinin her iki tarafı için de aynı anda mesaj alışverişi zorunluluğunun ortadan kaldırılması ve hem kaynak hem de hedef ile her iki tarafa da, uygun oldukları zaman ileti alınıp gönderilmesiyle açıklanabilen eşzamansız olabilme özelliklerine sahiptir (Geray, 2003, s. 18-20).

SOSYAL MEDYANIN TARİHİ VE GELİŞİMİ

Bugün, tüm dünyada yaygın olarak kullanılan Web projesi, öncelikle CERN (European Laboratory for Particle Physics) adıyla İsviçre'de kurulmuştur. Bu kuruluşun amacı; fizik laboratuvarlarında çalışan fizikçilerin, araştırmalarını hızlı ve kolay bir şekilde bir noktadan farklı noktalara gönderip paylaşabilmeleriydi. 1991 yılından itibaren ise CERN projesi WWW adıyla (World Wide Web) kullanıcılara hizmet vermeye devam etti. Böylelikle; dünyanın her yerine ses, görüntü, yazı vb. dosyalar göndermek olanaklı hâle geldi (Sayımer, 2008, s. 27).

Web 1.0 teknolojisi, 1989'da geliştirilmiştir. Aynı dönemlerde, yani 1990'ların başında internetin yaygın olarak kullanılmaya başlaması, bilişim çağında yeni bir dönemin başlangıcı

olmuştur denilebilir. Bu yıllarda Web 1.0 teknolojisi HTML, HTTP ve URL adlı dillerin metin tabanlı olarak geliştirilmesiyle oluşmuştur ve kullanıcılar, bu dillerde hazırlanan metinsel içerikleri ve mesajları okuyabilmekte, bilgisayarlarına indirebilmekte ve saklayabilmektedir. Başka bir deyişle; Web 1.0'da kullanıcılar, tek yönlü bir iletişim sürecine kaynak konumunda katılmakta ve bunları bilgisayarlarının belleklerinde depolayabilmektedir. Bu süreçte, Web 1.0 teknolojisiyle internet kullanıcıları, henüz birbirlerinin dijital ortam içerikleri hakkında yorum yapamamakta, düşüncelerini diğer kullanıcılarla paylaşamamaktadır. Web 2.0 teknolojisinin geliştirilmesiyle internet ortamında iki ve çok yönlü iletişim önündeki engeller kaldırılmıştır. Bu teknolojiyle söz edilen metinsel içeriklerin yanı sıra hareketli görüntü, ses, fotoğraf vb. belgeler, diğer kullanıcılarla paylaşılabilir. Bunun yanında, yeni medyanın da özellikleri arasında yer alan çoklu ortam dosyaları hakkında kullanıcılar, aynı anda çevrimiçi (online) olan ve olmayan diğer kullanıcılarla da rahatlıkla birbirlerinin paylaşımları hakkında fikir alışverişinde, yorumda bulunmak hem de belirli bir düşünceyi tartışmak gibi eylemleri gerçekleştirebilmektedirler (Koçyiğit, 2015, s. 17-18).

İşte bu şekilde iki ve çok yönlü iletişime olanak tanıyan sosyal medya siteleri, 1990'ların sonlarında kurulmaya başlamış, 2000'li yılların başlarından ortalarına doğru internet kullanıcılarının erişimine açılmıştır. Bu sitelerin ilki; 1997 yılında kurulup internet dünyasında fazla tutunamayan SixDegrees sitesidir. Site, sayısı milyonlara varan kullanıcıya ulaşmakta başarılı olmuş, fakat bu başarılı gelişimini sürdürmeyerek 2001 yılında faaliyetlerine son vermiştir. Bu sitelerden ikincisi olan Ryze.com ise 2002 yılında kurulmuş ve 2003'te kurulan Friendster adlı arkadaşlık sitesinin faaliyetleri üzerinde etkili olmuştur. En popüler olan ilk sosyal medya siteleri Facebook ve MySpace olmuştur. 2004 ve 2005 yıllarında kurulan bu sitelerden özellikle Facebook, 2005 yılından sonra tüm dünyadaki internet kullanıcılarına hizmet vermeye başlamıştır (Toprak vd., 2014, s. 26-27). Popülerlik anlamında ilk olan bu siteleri Twitter, Instagram, Youtube, LinkedIn gibi metin, fotoğraf, video ve iş dünyasıyla ilgili düşüncelerin paylaşılabilirdiği sosyal medya siteleri izlemiştir.

SOSYAL MEDYANIN TANIMI, BAĞIMLILIĞI VE SONUÇLARI

Sosyal medyanın gelişimine ve hangi teknolojilerle geliştirilerek ortaya çıktığına yukarıda değinilmişti. Sosyal medya bağımlılığının tanımının tam olarak açıklanması içinse bağımlılığı tanımlamak gerekmektedir. Bağımlılık; kelime anlamıyla açıklanması gerekirse; “Bir şeyle koşullu olma, bir başka şeye bağlı olma durumu.” olarak ifade edilmektedir ((2019), Erişim Tarihi: 08.01.2019). Dolayısıyla, hem sosyal medya hem de bağımlılığın tanımı birleştirildiğinde denilebilir ki sosyal medya bağımlılığı; bireylerin, bir sosyal paylaşım sitesinde vakit geçirmesi ve bu eylemden uzun süre (birkaç saat) ve neredeyse her gün,

boyunca geri duramaması, eylemi sürdüremediği zaman ise çoğunlukla ruhsal ve fizyolojik olarak rahatsızlık duyması, yani sosyal medyaya bağlı hâle gelmesi anlamına gelmektedir.

Günümüzde hızla geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini alan internet, bugün çok sayıda kullanıcıya sahiptir. Özellikle, geliştirilen sosyal medya teknolojisi ile kişilerarası iletişimde zaman ve mekân sınırlaması ortadan kalkmıştır. Böylece, kullanımı artan sosyal medya siteleri bireylerin kişisel ve sosyal yaşamlarını yoğun olarak etkilemeye başlamıştır. Bu olgu, sosyal medya bağımlılığının bireyin yaşamında hangi çeşitte sorunlara yol açtığı gerçeğine ışık tutmakta ve hattâ bu sorunlara dâir ipuçları vermektedir.

Sosyal medya sitelerinin kullanım sıklığı, tahmin edileceği gibi günlük hayatta, ağırlıklı olarak fizyolojik ve ruhsal birtakım bozukluklara neden olmaktadır. Örneğin; sosyal medya kullanımını arttıran bireylerde, teknolojiden uzak yaşamak imkansız hâle gelmektedir. Kısa bir süreliğine de olsa sosyal medyadan uzak kalan birey, huzursuz olmaktadır. Buradan da sosyal medyanın bu tip kişilerde açık şekilde bağımlılık yarattığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ayrıca; toplum tarafından kabul görme isteğini tatmin etme, sosyal hayattaki duygusal ilişkilerin sağlıklı olarak sürdürülmesi gibi nedenlere dayandırılarak sosyal medya kullanımının arttırılması da söz konusu olabilmektedir. Bunun yanında uyku bozukluğu, (Şentürk, 2017, s. 18-19).

Başka bir bakış açısıyla değerlendirmek gerekirse; sosyal medya sitelerinin çeşitli etkenlerden dolayı sık kullanıldığında bağımlılık yarattığı bilinse de, aslında daha çok bilinçsiz ve yanlış kullanılması nedeniyle de zararlı sonuçlara yol açtığı da yorumlanabilecek bir durumdur. Yani; aktif bir internet ve sosyal medya kullanıcısının sosyal paylaşım sitelerinde vakit geçirme süresi ve şekli eğer sınırlı ve yerinde ise bu kullanım şeklini bağımlılık olarak değerlendirmek bile belki yerinde olmayabilir. Ancak; bilgisayarların veya yaşanan çağda daha fazla kullanılan android telefonların kullanım süresinin birkaç saati aşması ve bunun neredeyse her gün tekrarlanması, durumun bağımlılık olduğu yönündeki kanıtları doğrulayacaktır (Yaman ve Peker, 2012, s. 820, 827).

Ancak; yine de aşırı sosyal medya kullanımının ya da sosyal medya kullanımının aşırı hâle gelmesinin birtakım davranış değişikliklerine de yol açtığı bilinmektedir. Örneğin; 2012 yılında, Amerikan Utah Valley Üniversitesi'ndeki sosyologların 425 öğrenciyi örneklem olarak seçip yaptığı araştırmada, sosyal paylaşım sitesi Facebook'un insanları mutsuz ettiğini ortaya çıkarmıştır. Buna göre; öğrenciler, Facebook'ta başka insanların paylaştıkları fotoğrafları görüp onların, kendilerinden daha mutlu bir hayatı olduğuna inanmakta ve mutsuz olmaktadır. Bu kişilerin, geçirdikleri zamanın niceliğine göre de mutsuzlukları artmaktadır. Yine aynı araştırmada, arkadaşlarıyla yüz yüze görüşen kişilerin, Facebook üzerinden görüşen kişilere

oranla daha sosyal oldukları, hayata ve geleceğe daha olumlu baktıklarını ortaya koymaktadır. Haberdeki araştırmaya bakıldığında; sosyal medyanın hem kullanılıyor olması ve aynı site üzerinden fotoğrafların paylaşılması hem de kullanımının artması, kullanıcıları olumsuz etkilemektedir. (<https://www.ntv.com.tr/turkiye/facebook-insani-mutsuz-ediyor,-fPINqAA9EStnnqgXFtWXQ>, Erişim Tarihi: 08.01.2019).

Ünlü fotoğraf paylaşım sitesi Instagram üzerine İngiltere’de, Royal Society for Public Health tarafından yapılan, yayımlanan ve Matt Keracher tarafında yazılan başka bir araştırma raporuna göre de; insanların, özellikle de kadınların, gerçek gibi görünen ama gerçek olmayan bir dünyada var olan görüntüleriyle kendi gerçek görüntülerini kıyasladığını, böylece bilhassa fiziksel görüntülerinin yetersiz olduğunu düşünerek mutsuz olduklarını ortaya koymaktadır. Instagram’ın yanı sıra Snapchat, Facebook ve Twitter’ın da zararlı etkilerine değinen araştırmada Keracher; Instagram’daki fotoğraflar üzerinde Photoshop ile oynandığı, ancak kendilerinin Photoshop’u yasaklamak niyetinde olmadıklarını, bunun yerine bu programın zararlı etkilere yol açmadan kullanılmasının teşvik edilmesi gerektiğini belirtmektedir (<https://sosyalmedya.co/yeni-bir-arastirma-instagramin-genc-insanlarin-psikolojisine-ciddi-anlamda-zarar-verdigini-buldu/>, Erişim Tarihi: 08.01.2019).

İngiltere’deki Essex ve Collage London Üniversiteleri’nde yapılan araştırmalara göre de; sosyal medya kullanımının kız ve erkek bireyler üzerinde farklı etkilere neden olduğu sonucuna varılmıştır. Sosyal medya kullanımı ile mutlu ve mutsuz ruh durumları arasındaki ilişkinin mercek altına alındığı araştırmada; 10-15 yaş arasındaki yaklaşık 10.000 gence “Sosyal medya hesabınız var mı?”, “Normal bir okul gününde, sosyal medyada ne kadar vakit geçiriyorsunuz?” soruları sorulmuştur. Buna göre; mutluluk duygusunun kızlar ve erkeklerde yaş ilerledikçe azaldığı, sosyal ve duygusal kökenli sorunların erkeklerde yaş ilerledikçe azaldığı, kızlarda arttığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca araştırmacılar, sosyal medya kullanımı arttıkça mutluluğun azalmasını, gençlerin sosyal medya aracılığıyla yaşamlarını gözlemledikleri insanlarla kendilerini kıyaslaması olabileceğini dile getirmişlerdir (<http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/sosyal-medya-gencleri-nasil-etkiliyor>, Erişim Tarihi: 08.01.2019).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Elektronik kitle iletişim araçlarının yoğun olarak kullanıldığı Soğuk Savaş Dönemi’nden 1990’larından başlarına kadar dünya, öncelikle matematikçi Gootfried Wilhelm’in bulduğu dijital 0 ve 1 kodlarından oluşan alfabetik sistemi keşfetmesiyle dijital teknolojinin temelini atmıştır. Analog halindeki ses, video, metinsel içerik ve fotoğrafların

ayrıştırılıp sıkıştırılarak depolanmasına olanak veren bu teknoloji bilgisayar teknolojisi olarak tarihe geçmiş ve bilişim alanında devrim niteliğinde bir etki yaratmıştır.

Bu gelişmelerin yanında dünya, o güne dek keşfedilmemiş bir bilişim çağı ürünüyle, internetle tanışmıştır. 1957 yılında uzaya Sovyetler Birliği tarafından gönderilen Sputnik uydusundan yaklaşık bir yıl sonra ABD Başkanı Eisenhower'ın önce ARPA'yı kurması, sonra da DARPA olarak bu oluşumun yeniden yapılandırılması internetin, askerî amaçlarla da olsa doğuşunun temeli sayılmaktadır.

1960'larda ARPA, DARPA gibi kuruluşlar, ARPANET gibi ulaşım ağları, askerî amaçlarla hayata geçirilmiştir. Ardından, internetin Soğuk Savaş döneminde keşfedilmesi ve 1990'larda da yaygın hâle gelip tüm dünyada kullanılmaya başlamasıyla, neredeyse bir kanaldan tüm dünyaya ulaşmak mümkün hâle gelmiştir. 1980'lerin sonuyla 1990'ların başlarında İsviçre'de CERN adıyla kurulup World Wide Web adını alan global ağ sistemi, tüm dünyada yayılmış ve internet kullanıcılarının vazgeçilmezlerinden olmuştur. Ardından 1990'ların sonlarında sırasıyla Web 1.0 ve Web 2.0 teknolojileri hayata geçmiş, sosyal medyanın ve paylaşım ağlarının temeli atılmıştır.

Eskiden radyo, telefon, televizyon, kitap, gazete, dergi gibi iletişim araçlarının tek bir cihazda toplanabilme özelliğinden ise yeni medya denilen kavram türemiştir. Yeni medya sayesinde birçok cihazda kullanılan fonksiyonları tek bir cihazdan yönetip kullanmak mümkün olmaya başlamıştır.

Sosyal medyanın ortaya çıkması ise 1997 yılını bulmuştur. SixDegrees isimli arkadaşlık sitesi bu türün ilk örneği olmuştur. Günümüzün modern paylaşım sitesi olan Facebook'un açılıp faaliyete geçmesi ve küresel çapta yaygınlaşması ise 2004-2006 yıllarını bulmuştur. Öncelikle Harvard Üniversitesi'nin eski öğrencilerinden olan Mark Zuckerberg'ün arkadaşlarıyla kurduğu site, Boston Koleji, Boston Üniversitesi, MIT (Massachusetts Institute of Technology – Massachusetts Teknoloji Enstitüsü) ve Ivy Koleji'ni de içeren bir çevrede faaliyet gösterdikten sonra 2006'dan itibaren tüm dünyadaki internet kullanıcılarının erişimine açılmıştır. Aynı şekilde Youtube, Instagram ve diğer sosyal medya sitelerinin de kurulması 2000'li yılların ortalarına ve sonlarına denk gelmektedir.

Sosyal medya sitelerinin sayısındaki artışla beraber gerek sosyal medya içeriklerinin gerekse kullanıcılarının sayısında da artış olduğu gözlenmektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi sosyal medya kullanımının yıllar ilerledikçe artmasının sonuçları arasında ise insanlarda kaygı bozuklukları, depresyon, uyku bozuklukları, gerçekdışı oluşturulan kimliğin pekiştirilmesi, kişilerarası ilişkilerin olumsuz etkilenmesi, sosyal

yalnızlığın artması vb. etkileri yer almaktadır. Son birkaç yıl içinde yapılan araştırmalar da bu sonuçların büyük bir çoğunluğunu işaret etmektedir.

Sosyal medyada vakit geçiren ve yapılan araştırmalara katılan insanların bir kısmı, vakit geçirdikleri sırada sosyalleştiklerini, yüz yüze iletişimde olduğu gibi sosyal medyada da bu sosyalleşmenin devam edebildiğini ve hattâ burada vakit geçirmenin kendilerine yararlı olduğunu bile söylemektedirler. Başka bir kısım toplulukta ise iddia edilenin aksine, başta Facebook olmak üzere sosyal medya sitelerinin kaygı bozukluğu, başkalarının fotoğraflarını görerek fotoğraflarını gördükleri insanların hayatlarının kendilerinininkinden daha mutlu olduğu yönünde inanca sahip olması, hayattan memnuniyetini ve yüz yüze iletişime eğilimini azaltması, depresyona eğilimin artması, bireyin kendini güncellemek istemesi ve güncelleme ihtiyacı hissetmesi, iş performansının olumsuz etkilenmesi gibi etkileri olduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak sosyal medya bağımlılığı ne kadar yararlı olarak kullanılmaya çalışılsa da kullanımı kontrol edilememekte ve olumsuz yönleri ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle elden geldiği kadar toplumda bireyler, konu hakkında eğitilmeli, gerekirse konunun uzmanları tarafından seminerler düzenlenmelidir. Ayrıca; internet çağında yaşanılan günümüzde, gerekirse kamu spotları ve animasyonlarla da kitle iletişim araçları da kullanılarak konuyla ilgili eğitici çalışmalar yapılması özellikle genç bireyler üzerinde göz ardı edilemeyecek derecede yararlar sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*. İstanbul: Avcıol Yayınları.
- Bulut, E. & Akçacı, T. (2017). Endüstri 4.0 ve İnovasyon Göstergeleri Kapsamında Türkiye Analizi. *ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi*(7), 55-77.
- Geray, H. (2003). *İletişim ve Teknoloji: Uluslararası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Koçyiğit, M. (2015). *Sosyal Ağ Pazarlaması: Marka Bağlılığı Oluşturmada Yeni Bir Pazarlama Stratejisi*. Konya: Eğitim Kitabevi.
- Kongar, E. (2014). *Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Özel, A. P. & Sert, N. Y. (2015). *Dijital Halkla İlişkiler Kavram ve Araçları*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Öztürk, L. (2002). Dijital Uçurumun Küresel Boyutları. *Ege Akademik Bakış Dergisi*, 2(1), 1-10.
- Sayımer, İ. (2008). *Sanal Ortamda Halkla İlişkiler*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Şentürk, E. (2017). *Sosyal Medya Bağımlılığının Depresyon, Anksiyete Bozukluğu, Karışık Anksiyete ve Depresif Bozukluk Hastaları ile Kontrol Grubu Arasında Karşılaştırılması ve Kullanıcıların Kişilik Özellikleriyle İlişkinin Araştırılması*(Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Gazi Üniversitesi Tıp Fakültesi, Ankara.
- Toprak, A., Yıldırım, A., Aygül, E., Binark, M., Börekçi, S. & Çomu, T. (2014). *Toplumsal Paylaşım Ağı Facebook: "Görülüyorum, Öyleyse Varım!"*. İstanbul: Kalkedon Yayınları.
- Uzun, T. & Bilir, M. R. (2011). Siyasal İletişim ve Propaganda: Yöntemler ve Uygulamalar. *Düşünce Dünyasında Türkiz Siyaset ve Kültür Dergisi*(8), 21-50.
- Ünver, H. & Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlerli İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.
- VURAL, Z. B. & BAT, M. (2010). Yeni Bir İletişim Ortamı Olarak Sosyal Medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesine Yönelik Bir Araştırma. *The Journal Of Yasar University*, 20(5), 3348-3382.
- Yaman, E. & Peker, A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete İlişkin Algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819-833.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*. Ankara: Dipnot Yayınları.
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=31452 (2019, Ocak 8).
- <https://www.ntv.com.tr/turkiye/facebook-insani-mutsuz-ediyor,-fPINqAA9EStnnqgXFtWXQ> , (2019, Ocak 8).
- <https://sosyalmedya.co/yeni-bir-arastirma-instagramin-genc-insanlarin-psikolojisine-ciddi-anlamda-zarar-verdigini-buldu/> (2019, Ocak 8).
- <http://www.bilimgenc.tubitak.gov.tr/makale/sosyal-medya-gencleri-nasil-etkiliyor> (2019, Ocak 8).